

MR. A. EZERGAILIS
1157 DANBY RD.,
ITHACA, N.Y. 14850

Latvian Newspaper "LAIKS" (Time)
for USA and Canada.

Published twice weekly — except the Christmas issue —
Helmars Rudzītis Publisher — Editorial and Business Office:
7307 3rd Ave., Brooklyn, N.Y. 11209. Phone (212) 836-6382.
Subscription Rates USA, Canada and elsewhere: 1 year \$42.00,
6 months — \$22.00; 3 months — \$12.00. Advertising Rates: 1
column (2¼" by 1") \$5.40, 1 column (2¼" by 1") choice
location \$7.00 and on the first page \$10.00 (1 column by 1").

LAIKS

Latviešu laikraksts Amerikā "LAIKS"
iznāk divi reizes nedēļā — trešdienās un sestdienās.

Izdevējs apgāds "Grāmatu Draugs" — H. Rudzītis. Redaktors
Arturs Strautmanis; redaktors Kanadā Maksis Čultis (Toronto)
techniskais redaktors Gunārs Grīnbergs. Redakcija — kantoris:
7307 3rd Ave., Brooklyn, N.Y. 11209, USA. Tel. kantoris:
(212) 836-6382, redakcijai: (212) 748-6704. — Abonēšanas mak-
sa ASV un Kanadā par vienu gadu \$42.00, par 6 mēn. \$22.00,
par 3 mēn. \$12.00. Sludinājumu maksa: slud. daļa \$5.40 (2¼"
sleja), tekstā \$7.00 (2¼" sleja) un 1. lappusē \$10.00 par collas
telpu 1 slejā.

Vol. XXXIII Nr. 32 (3211) Wednesday, April 22, 1981

Second Class Postage Paid at Brooklyn, N.Y. — Publication (USPS 301 — 500)

Trešdien, 1981. gada 22. aprīlī

Ar jaunām skaņām, krāsām un rosmēm

JAUNATNES ZĪMOGS CENTRĀLĀS KULTŪRAS DIENĀS

KALAMAZŪ (Vm.) — Centrālās kultūras dienas Kalamazū noslēdzās ar sarīkojumiem, kuros programmu izpildīja jaunieši, kas bija nākuši no Kalamazū, Indianapolises, Čikagas, Grand Rapidiem, Toronto un citām vietām. Viņu vidū ir arī Amerikas latviešu jaunatnes apvienības priekšiece Sprūdzā, kura runāja sarīkojumā "Jaunatne mūsu nākotne".

"Mēs izjūtam prieku, kad latviskā darbā redzam līdznākam jauniešus. Kad mums liekas, ka dzīvojam savā latviskā pavasarī, kas tiks pildīts ar jaunām skaņām, jaunām krāsām, jaunām rosmēm un idejām. No šīm rosmēm un idejām mēs gaidām jaunu ienesumu mūsu kultūrai," teica LA Kultūras biroja vadītājs K. Venteckis 4. aprīlī Holiday Inn ēlpās uzrunājot "Jaunatne mūsu nākotne" sarīkojuma dalībniekus.

Jēgens. Noslēgumā literātiem pateicās rīcības komitejas priekšsēdis Vilis Miķelsons.

Pirms sarīkojuma sākuma R. Jan-kavs un daļamatnieks V. Rinkuss (pirmais ziedojot materiālu samaksu, otrs — darbu) Centrālo kultūras dienu zīmē nodeva latviešu biedrībai latvisku svečturi. To tūlīt arī pielika pie griestiem, un rakstnieki savus darbus lasīja jaunā svečtura gaismā. Abus atsaucīgos ziedotājus sumināja

Aizvien tālāk vieni no otriem

Piezīmes par Latviešu literārās valodas vārdnīcu (1.—4. sēj., Rīgā 1972.—1980. g., Zinātņu akadēmijas izdevums).

*

Kad šī gadsimta 30-tos gados prof. J. Endzelīns (kopīgi ar E. Hauzenbergu-Šturmu) strādāja gar lielo latviešu-vācu vārdnīcu, viņš vairākkārt aizrādīja, ka vēlāk būs jāizveido arī latviešu valodas skaidrojošā vārdnīca, bez tam it visi mūsu valodas vārdi, kā senie, tā jaunlaiku, jāiestrādā dižvārdnīcā — thesaurus linguae letticae.

Kopš tām dienām pagājuši turpat 45 gadi. Materiāli tēzauram tikai vēl tiek vākti, kamēr darbs gar skaidrojamā vārdnīcu tālu jau pavorzījies uz priekšu. Nesen, 1980. g., nāca klajā tās 4. sējums, kas beidzas ar vārdu "lužņi". Kā konstatējams, tās sastādīšanā piedalījušies daži paša Endzelīna skolnieki vai viņa audzēkņi Artura Ozola mācekļi, bez tam rinda vēl jaunākas paaudzes valodnieku.

Sai vārdnīcai (Latvijā mēdz to saīsināti apzīmēt ar burtiem LLVV) paredzēti kopā 8 sējumi. Pa visām jau klajā nākušām daļām kopā ir tuvu pie 2600 lappusēm. Tā kā vairākās citās mūsu valodas vārdnīcās daļa no A līdz L burtam ieskaitot aizņem mazāk par pusi (aptuveni kādas teksta 3/7), tad skeptiski jājaūtā, vai nebūs vajadzīgs vēl 9. sējums un vai pats publicēšanas darbs neievilksies ilgāk par iepiņāto 1985. gadu.

Iepazīšanās ar LLVV sējumiem ļauj aptvert, ka tās sastādīšanas darbs, kur atsevišķo vārdu nozīmes nevien tieši paskaidrotas, bet vislielākā daļā arī parādītas izteicieni, nav bijis iespējams bez ļoti lieliem priekšdarbiem. Lai izrakstītu vārdu un izteicienu kartītes, skatīti cauri daudz autoru darbi, sākot ar 1870. gada izdevumiem — ar brāļu Kaudzišu rakstiem; periodika ekscerpēta, sākot ar 1940. gada izdevumiem. Pašreiz izrakstīto vārdu kartīšu skaits, pēc Rīgas laikrakstu ziņām, jau pārsniedzot 5 miljonus; tam vajadzējis daudz darba stundu un arī prāvus naudas līdzekļus darbinieku algām.

Katras valodas attīstībā pastāvīgi nāk klāt jauni vārdi; tas dabiski mēdz atspoguļoties attiecīgā laika vārdnīcās. Arī LLVV uzņemti daudzi agrāk neparasti svešvārdi; dotie paskaidrojumi parasti ir tādi, kādus sastop svešvārdu leksikonos; daži piemēri:

kvazārs, debarkaders, kūziks, dunits, kaldera utt. Vārdnīcas vislielākā vērtība tomēr ir, ka raudzīts parādīt mūsu pašu valodas vārdu lietojumu visādās nozīmju variācijās. Tā, piem., adverbs "labi" izejams kādās 20 nozīmju nokrāsās, kam vēl pievienoti izteicieni "labi ja" un "tikpat labi"; verbs "kāpt" sniegts kādās 11 nozīmju niansēs, "krist" pat 24-rās u.tml. Dažādu speciālu zīmju un vairāku atšķirīgu burtu veidu izlietojums, arī iespiedums divās slejās, stipri atvieglot vārdnīcas izmantošanu. Racionāls ir papēmiens norādīt, ka kādam vārdam uzsvērtā ne pirmā, bet kāda tālāka zilbe, tāpat atsevišķos gadījumos atzīmēt, ar kādu intonāciju vārds izrunājams (piem., "liels" (= prāvs) un "(kājas) liels").

Kā zināms, nelāgs mūsu grafikas trūkums ir, ka divskani un raksta tāpat kā vienskani o (un ņ). Jānožēlo, ka LLVV sastādītāji nav rikojušies īsti radikāli: o (un ņ) skaņas apzīmēšanai vajadzēja lietot o-burtu, papildinātu ar kādu zīmi, piem., ar punktu vai lociņu apakšā (t.i., o (ō) vai o (ō) — event. ar tādu kāstī (sedīļu), kādu redzam franču iespīestos darbos zem burta c (t.i., ç). Bez tam būtu derējis visur norādīt, vai o-skaņa izrunājama īsi vai gari. Vārdnīcas lietotājs dažkārt var palikt neziņā, kā jālasa, piem., kokakola, dobermanis, goti, indigo, loze, lozēt utj.

Tie vecākās paaudzes valodnieki, kas vēl atceras, cik strauji 20-tos un 30-tos gados nāca klāt jauni vārdi (visbiežāk pēc pārrunām valodnieku sēdēs Rīgas Latviešu Biedrībā), var konstatēt, ka daudzi Endzelīna (dažkārt arī kādu viņa līdzstrādnieku) ieteikti vārdi tagad jau pilnīgi ieviesies mūsu valodā un izejami arī LLVV, piem., ietve, acenes, dotumi, labestība, laimests, laimēt u.d.c.

Tas tomēr nav noticis ar visiem ieteiktiem jaunvārdiem, kaut dažs labs no tiem izejams mūsu trimdas rakstos. Nākas konstatēt, ka plaša dzimtenes un mūsu šejienes valodas starpā kļūst vēl platāka. Tā savā laikā tika ieteikti apzīmējumi kusnis, kablīs, kureklis, degmāls, lāsme u.c., bet LLVV tādu nav. Daži vārdi tur ir ar citādu izskaņu nekā 40-to gadu pareizrakstības vārdnīcā, piem., kvota (ne kvote), labierība (ne labierice), ilggulja (ne ilggulis), kosmoss (ne kosms) u.c.

Vēl tālāku atsvešināšanos no mūsu 30-to gadu (resp. tā dēvētās Endzelīna) pareizrakstības redz saliktoņos, tādos lielā valodnieka galīgi noraidītos darinājumos kā linbalts, jūraszaļš (ar nemikstināto r!), kastanbrūns, ķieģelsarkans u.tml. Tas pats sakāms par tādiem saliktoņiem vārdiem kā caurgājība, labierīkot, laikietilpīgs, ejkāja u.d.c. Vispār, LLVV plaši atspoguļojas tendence veidot saliktoņus no vārdiem, kurus pēc tradīcijas agrāk rakstījām šķirti, arī trimdas presē šī ziņā vērojama liela atturība. Daži piemēri no LLVV: kājpamesls, jāņubērni, dzīvībaskoks, dienasgaisma, kalnākāpējs, kādurīt, kādudien u.d.c.

Rīgas vārdnīcā lokāmiem vārdiem norādītas kā deklinācijas, tā arī konjugācijas formas, ar to tā kļūst arī par normatīvu leksikonu. Ja mūsu trimdas presē dažkārt vērojama vairāšanās no dažām ģenitīva formām, tad LLVV kā norma ir tādas daudzskaitļa formas kā azošu (no azots), krūžu (no krūze), inžu (no inde), kūšu (no kūts), bet ārstu (ne āršķu!) u.tml.

Ja LLVV daudzas noveides problēmas teicami atrisinātas un var nodrēt par paraugu citām vārdnīcām, tad liels un būtisks defekts atklājas, pārļūkojot to autoru darbu un periodisko izdevumu sarakstu, no kurienes minētie kartīšu pieci miljoni izrakstīti. Vārdnīcā gan netrūkst tādu apzīmējumu kā aizsargs, ķesteris, dievgalgs, dievbijība, dievišķs u.tml., un latviešu autoru sarakstā redzam dažu gluži necilu rakstnieku — bet tāni nav, citu

starpā, tādu autoru kā Kārlis Zariņš, Viktors Eglītis, Leonīds Breikšs, Aleksandrs Grīns, nav pat Ed. Virzas! No Elzas Stērstes darbiem izskatīta tikai viņas 1972. g. izdotā darbu izlasīte, nemaz nav Vizmas Belševicas darbu.

Vēl lielāka plaša LLVV un mūsu svešniecības rakstu tradīcijas starpā rodas ar to, ka nav izmantotas trimdas izdevumu leksikālās bagātības. No svešumā mirušiem autoriem akceptēts Jaunsudrabiņš, ekscerpētas arī kādas divas mazas Skalbes grāmatīņas... It kā kādas svešniecības literatūras un publicistikas nemaz nebūtu! Protams, nav ko turēt dzimtenes valodniecības speciālistus par tik aprobežotiem vai vientiesīgiem, ka viņi nesaprastu, cik liela vienpusība, kāds dziļš robs citādi atzīstami labās vārdnīcas vielā paliek, nereprezentējot svešuma autorus, nemaz neliekoties ne zinīs par, tikai dažus minot, H. Vitolu, Andr. Irbi, G. Janovski, G. Salīņu, Ilzi Šķipsnu, Zentu Maurīņu, Ainu Zemdegu, J. Klidzēju, T. Zeltiņu u.c., nemaz nepārlūkojot Astrīdes Ivaskas filigrāno dzeju vai neekscerpējot kaut daļu no Anšlava Eglīša lielā (ar teicamu valodas izjūtu un smalku intūiciju darināto) jauno vārdu kopuma. Šis nelaimīgās parādības iemesli mums ļoti zināmi.

LLVV ieiet latviešu valodniecības vēsturē kā darbs, kurā ieguldītas milzu pūles un lieli naudas līdzekļi — atzīstami labs aparāts, bet ar lieliem trūkumiem. Politiskās neiecīcības dēļ tos novērst nav bijis mūsu laika valodnieku paaudzes spēkos.

KĀRLIS DRAVIŅŠ

Rindās pēc — Jaunsudrabiņa

Vēstulē no Rīgas lasāma arī šāda ziņa:

"Vairākus gadus te gatavojās izdot Jāņa Jaunsudrabiņa kopotos rakstus 15 sējumos. Dzirdēja gan valodas — varbūt nevajagot, mūsdienu jauniešus jau neinteresējot ne tāds Jaunsudrabiņš, ne viņa darbi.

Pirms pāris mēnešiem bija izsludināta parakstīšanās uz tiem.

Ak vai, kas tur bija ko redzēt! Es aizgāju 8.30 (veikalu atver 10). Man draudzenes bija aizņēmušas rindu plkst. 23 iepriekšējā vakarā, tā kā biju astonāpdsmitā. Bija stāvējuši uz dežūram visu nakti. Un — galvenokārt jaunieši!

Pašreiz gan arī tos izpirka. Bet lūpatas iedzīvotāji stacijā sveda tādas kalnas, ka nav vairs iespējams aiztransportēt, un tās arī vairs nepieņem. Interesanti, cik pie jums maksā zelts, piemēram, zelta gredzeni? Man ļaullības gredzens kļuva par mazu, un tas man maksātu ap 180—200 rbļ., tikai tad man par jaunu jāprecas, lai dabūtu izziņu par gredzena nepieciešamību. Tādēļ būtu jāpērk gredzens ar actiņu, un pats lētākais ap 120 rbļ., to par pilnu mēneša algu varētu nopirkt.

Seit ir sākuši adīt cepures ar krasām. Staigā pa ielu ar zvaigznēm sarkanām un zilām. Daudziem melnas, adītas ar sarkanām un baltām